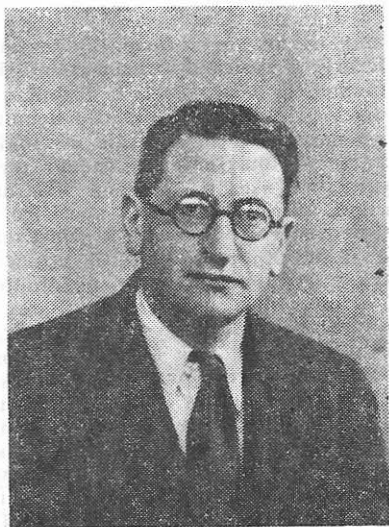

LOUIS ROBERT

(1904—1985)

La 31 mai 1985 s-a stins din viață, în vîrstă de 81 ani, Louis Robert, membru al Institutului Franței, fost profesor de epigrafie și antichități grecești la Collège de France, director de studii la l'Ecole des Hautes Études (IVe section), ofițer al Legiunii de onoare. Dispariția marelui savant însemnează o pierdere ireparabilă nu numai pentru Franța, țara în care s-a născut, a trăit și a lucrat, ci și pentru lumea întreagă, deoarece el a dominat studiile de epigrafie și antichități grecești timp de peste 5 decenii, fiind corifeul necontestat al acestora. Prin el epigrafia și antichitățile grecești au atins o culme atît de înaltă, ce cu greu va mai putea fi egalată ori depășită. Unii învățați contemporani l-au privit ca pe un geniu, o apariție rară nu numai în domeniul antichității, ci și al științei, în general. Pe măsură ce va trece timpul figura și opera lui Louis Robert vor căpăta o și mai mare strălucire.

Opera lăsată de L. Robert este imensă și extrem de valoroasă. Ea a îmbrăcat aspecte diverse ale istoriei, ale instituțiilor, obiceiurilor, credințelor religioase, culturii, artei, geografiei istorice, prosopografiei, onomasticii etc. ale lumii grecești în perioada clasică, elenistică și romană. Sursele sale de bază au fost inscripțiile, dar nu numai acestea, ci și textele literare, monedele, baso-reliefulurile și chiar papirusii. Lucrările sale sînt o

mină bogată, din care se vor hrăni generații de-a rîndul.

Cele mai numeroase lucrări ale sale privesc Asia Mică, o regiune pe care a îndrăgit-o și a cunoscut-o de aproape cu prilejul numeroaselor călătorii de studiu sau chiar în cercetări arheologice întreprinse împreună cu soția sa Jeanne Robert, mai ales în perioada cînd a fost director al Institutului de arheologie francez de la Istanbul. Dar Asia Mică n-a fost singura zonă de care s-a ocupat Louis Robert, ci întreaga lume greacă. Regiunile pontice și, în special, cele vestpontice, deci și teritoriul României, au reținut frecvent atenția marelui savant, scriind adesea despre ele. Unele studii au fost publicate chiar în reviste românești de specialitate.

Opera lăsată de Louis Robert este și un model de erudiție, originalitate și de metodă. Încă de la preluarea în 1939 a catedrei de la Collège de France, la vîrstă de 35 ani, Louis Robert avea clară în minte metoda de lucru ce trebuia aplicată în studiile de epigrafie și țelurile spre care tindea. Cu prilejul prelegerii inaugurale ținute la 25 aprilie 1939, el făcea nu numai o trecere în revistă a stadiului în care se afla epigrafia, dar trasa și drumul pe care trebuia mers. Pentru a reconstitui imaginea vieții grecești și a înțelege multiplele sale aspecte și evoluția elenismului trebuiau luate în considerare inscripțiile, ca fiind cele

mai bogate în informații, textele literare, papirusii, baso-reliefurile și monedele. Toate acestea trebuiau studiate prin analogie cu alte documente asemănătoare locale sau de mai departe și imaginate în cadrul lor natural, al așezării orașelor sau așezărilor, adică în condiții specifice. Mediul geografic natural a constituit în ochii lui Robert o condiție vitală pentru epigrafie. „Quand nous étudierons l'histoire des fêtes grecques, des concours athlétiques et musicaux, ou l'hellénisation des divers régions de l'Asie Mineure, comme sur les inscriptions nous aurons à nous pencher sur les monnaies et les reliefs, à contempler les ruines des villes et des sanctuaires, et les pays même. Le voyageur dans l'Anatolie, même la où il ne trouve pas d'inscriptions ni des monuments, trouve à s'instruire dans la méditation du paysage, l'étude des formes du pays et de ses ressources. C'est en chevauchant pendant des heures à travers les forêts silencieuses du Boz Dag, sans rencontrer d'autres êtres que quelques bergers nomades, que l'on comprend l'isolement de telle petite ville carienne, et que l'on s'explique le laconisme de nos documents à son sujet“. Acest principiu al condițiilor naturale geografice l-a avut în vedere Robert în realizarea numeroaselor sale lucrări și l-a repetat frecvent și pentru alții. Îmi amintesc cu cită curiozitate și atenție a privit Robert condițiile naturale geografice ale cetăților greco-romane din Dobrogea și Delta Dunării cu prilejul primei călătorii făcute în România în 1965 și când am avut fericita ocazie să-i fiu însoțitor. În Delta Dunării a cercetat și fotografiat ostroave liniștite pline de păsări, flora, procedeele de pescuit manual, diferitele specii ale peștilor etc. și aceasta nu din simplă curiozitate turistică, ci pentru a-și lămuri unele realități istorice de la noi. Cercetarea mediului geografic la Robert n-a încetat niciodată. În excursia organizată cu prilejul celui de-al VIII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină de la Atena (1932), îmi arăta din autobuzul cu care călătoream cât de interesant este relieful, munții și pădurile, dintre Attica

și Beotia și care explică multe realități istorice.

Tot de la începutul activității sale didactice L. Robert și-a pus și alte probleme de metodă: care sînt mijloacele de lucru în epigrafie, cum să fie alcătuite culegerile de inscripții, modul de restituire a textului inscripțiilor fragmentare, de interpretare și publicare. El constata atunci lipsa unor lucrări de bază, care să-l ajute pe epigrafist în activitatea sa, și anume cele privind vocabularul, formularea, prosopografia și onomastica.

Din 1939, cînd își ținea prelegerea inaugurală la Collège de France și pînă la sfîrșitul vieții, L. Robert n-a încetat să învețe pe alții și să dovedească cu exemplul propriu cum se lucrează în epigrafie.

Pentru Robert epigrafia era o știință istorică, dedicată nu numai descifrării și publicării inscripțiilor, ci și interpretării lor. Epigrafistul este înainte de toate un interpret al inscripțiilor, capabil să recunoască valoarea lor deosebită pentru istoria civilizației, să le utilizeze direct, critic și sigur.

Prospețimea și valoarea documentară a inscripțiilor în comparație cu a altor documente a fost relevată de multe ori de L. Robert. El spunea că, spre deosebire de operele istorice care ne-au fost transmise din antichitate prin intermediul copiștilor și în felul acesta pasibile de modificări și deformări, inscripțiile ne apar exact în forma în care au fost puse în vechime, au fost văzute și citite de antici: „Ainsi l'épigraphie apporte à l'histoire ancienne une fraîcheur toujours renouvelée; elle lutte contre la sécheresse des discussions sans fin sur des textes malaxés depuis quatre siècles. Elle tranche de vieilles controverses. Elle est l'eau de Jouvence de nos études. Elle maintient toujours grand ouvert le domaine de la découverte et de sa joie. Un perpétuel apport vivifie l'histoire de l'Antiquité dans ses parties les plus variées. Un bulletin qui analyse chaque année les nouvelles découvertes et publications est un vrai kaléidoscope“. Într-adevăr, prin publicarea Buletinului epigrafic începînd din 1938 pînă la moartea sa, a adus o contribuție unică la progresul studiilor epigrafice.

Lecturile lui Robert au fost imense, iar rodul lor s-au reflectat nu numai în erudiția fără limite din lucrările sale, dar și în publicarea regulată a acestui Buletin.

Pe Robert îl iritau lucrul prost făcut, teoriile false, erorile și superficialitatea în informare și interpretarea monumentelor, vagul și confuziile. El cerea ca epigrafistul să aibă o pregătire solidă. „Les publications et les interprétations d'inscriptions ne s'improvisent pas. Il faut s'y être préparé de loin par un travail acharné, étendu, qui consiste à lire et à relire, la plume à la main, les inscriptions et les autres documents, les éditions et les commentaires, et à renouveler entre tous ces documents des comparaisons sans cesse répétées et variées. Il faut s'en être rendu le trésor toujours présent à la mémoire“. Un text epigrafic nu poate fi înțeles, întregit sau interpretat decât dacă este încadrat în seria de documente asemănătoare, pe cât posibil din același loc și din aceeași epocă. „Une inscription isolée ne livre qu'une partie de son enseignement; elle ne prend son vrai sens qu'au sein d'une série; plus la série est abondante et variée, plus l'inscription devient intéressante“. Pentru reconstituirea textului fragmentar al inscripțiilor el preciza (preluând unele

idei de la Letronne): „il ne s'agit pas de refaire le document, ce qui est toujours très facile, mais sans aucune utilité; il faut le rétablir, ce qui est bien différent“.

Opera lăsată de Louis Robert este aceea a unui gigant. Este scrisă și într-un stil plăcut, atrăgător, iar cititorul o parcurge cu pasiune. Există în lucrările lui pagini de mare talent literar.

Dar L. Robert n-a lăsat numai o operă și o metodă. El a avut numeroși elevi, atît din țara sa, cît și din lumea întreagă. Pe aceștia i-a îndrumat, arătîndu-le multora o afecțiune aleasă. Retragera sa de la catedră și moartea n-au rupt șirul elevilor săi, căci „notre travail quotidien nous rend souvent proches par delà la mort“, cum zicea el însuși vorbind la Congresul al II-lea de epigrafie de la Paris (1952) de epigrafiștii decedați.

Louis Robert a fost un vir venerabilis et immortalis. Ce ne rămîne de făcut este să-i aprofundăm opera, să i-o facem cunoscută, pentru că ea este indispensabilă muncii noastre. „Cela serait la meilleure récompense d'une vie qui restera toujours une des gloires fondamentales de l'épigraphie et de la science de l'Antiquité“.

EMILIAN POPESCU

PRINCIPALELE LUCRĂRI ALE LUI LOUIS ROBERT

1. *Villes d'Asie Mineure. Etudes de géographie antique*, Paris, 1935, IIe ed. 1962 (511 p. + 35 pl.).
2. *Collection Froehner, I. Les inscriptions grecques*, Paris, 1936 (160 p. + 52 pl.).
3. *Etudes anatoliennes. Recherches sur les inscriptions grecques de l'Asie Mineure*, Paris, 1937; IIe éd. 1970 (620 p. + 40 pl.).
4. *Etudes épigraphiques et philologiques*, Paris, 1938 (345 p. + 16 pl.).
5. *Les gladiateurs dans l'Orient grec*, Paris, 1940 (357 p. + 25 pl.).
6. *Le sanctuaire de Sinuri près de Mylasa, I. Les inscriptions grecques*, Paris, 1945 (120 p. + 15 pl.).
7. *Etudes de numismatique grecque*, Paris, 1951 (245 p. + 8 pl.).
8. *La Carie, histoire et géographie historique avec le recueil des inscriptions antiques*, II. *Le plateau de Tabai et ses environs* (en collaboration avec Jeanne Robert), Paris, 1954 (452 p. + 64 pl.).
9. *Sur les lettres d'un métropole de Phrygie au Xe siècle. Philologie et réalités*, Paris, 1962 (140 p. + pl.).
10. *La déesse de Castabala (Cilicie)*, Paris, 1964 (104 p. + 30 pl.).
11. *Noms indigènes de l'Asie Mineure gréco-romaine, Ière partie*, Paris, 1964 (660 p. + 13 pl.).

12. *Nouvelles inscriptions de Sardes*, Ier fascicule : *Décret hellénistique de Sardes. Dédicaces aux dieux indigènes, Inscriptions de la Synagogue*, Paris, 1964 (61 p. + 11 pl.).
13. *Index commenté des noms de personnes*, in N. Firatli, *Les stèles funéraires de Byzance gréco-romaine*, Paris, 1964, p. 131—190.
14. *Hellénica. Recueil d'épigraphie, de numismatique et d'antiquités grecques* vol. I, Paris, 1940 (155 p.); vol. II, Paris, 1946 (158 p. + 2 pl.); vol. III, Paris, 1946 (175 p. + 18 pl.); vol. IV, Paris, 1948 (154 p. + 8 pl.); vol. V, Paris, 1948 (132 p. + 14 pl.); vol. VI (en collaboration avec Jeanne Robert), Paris, 1948 (137 p. + 26 pl.); vol. VII, Paris, 1949 (254 p. + 24 pl.); vol. VIII, Paris, 1950 (104 p. + 30 pl.); vol. IX (en collaboration avec Jeanne Robert), Paris, 1950 (101 p. + 10 pl.); vol. X, Paris, 1955 (313 p. + 47 pl.); vol. XI—XII, Paris, 1960 (648 p. + 40 pl.); vol. XIII, Paris, 1965 (331 p. + 39 pl.).
15. *Documents de l'Asie Mineure méridionale. Inscriptions, monnaies et géographie*, Genève-Paris, 1966 (124 p. + 16 pl.).
16. *L'épigramme grecque, IV. Les épigrammes satiriques de Lucillius sur les athlètes, parodie et réalités* (Fondation Hardt, Entretiens sur l'Antiquité classique, tome XIV, Vandoeuvres-Genève, 1969, p. 181—295).
17. *Opera Minora Selecta, épigraphie et antiquités grecques*, Amsterdam, 1969, tome I—III, 1796 p. + 35 pl.; tome IV, 1974, 403 p.
18. *À travers l'Asie Mineure, poètes et prosateurs, monnaies grecques, voyageurs et géographie*, Athènes — Paris, 1980, 458 p.
19. *Bulletin épigraphique* a apărut în cadrul revistei *Revue des Etudes Grecques* începînd din anul 1938 pînă în 1985 și a fost redactat de Jeanne et Louis Robert, cu excepția anilor 1939 și 1940, cînd a colaborat și R. Flacelière. El a fost reeditat de Belles Lettres, separat în 8 volume apărute pînă acum și pentru utilizarea lui a fost alcătuit de către colaboratorii Institutului Fernand Courby din Lyon un indice în trei volume: I. *Les mots grecs*, Paris, 1972; II. *Les publications*, Paris, 1974; III. *Les mots français*, Paris, 1975; de curînd toate aceste volume au fost grupate într-unul singur: *Index du Bulletin épigraphique 1966—1973. Mots grecs. Publications. Mots français*, par Jean Marçillet-Jaubert et Anne Marie Vérillac, Paris, 1979.